

PROSTOR

23 [2015] 1 [49]

ZNANSTVENI ČASOPIS ZA ARHITEKTURU I URBANIZAM
A SCHOLARLY JOURNAL OF ARCHITECTURE AND URBAN PLANNING

SVEUČILIŠTE
U ZAGREBU,
ARHITEKTONSKI
FAKULTET
UNIVERSITY
OF ZAGREB,
FACULTY
OF ARCHITECTURE

ISSN 1330-0652
CODEN PORREV
UDK | UDC 71/72
23 [2015] 1 [49]
1-194
1-6 [2015]

Af

POSEBNI OTISAK / SEPARAT OFFPRINT

ZNANSTVENI PRILOZI | SCIENTIFIC PAPERS

14-27 **IVA MURAJ**

PUBLICISTIČKI RAD ARHITEKTA
EGONA STEINMANN (1922.-1951.)

IZVORNI ZNANSTVENI ČLANAK
UDK 725:655.4 E. STEINMANN (44, 497.5)"19"

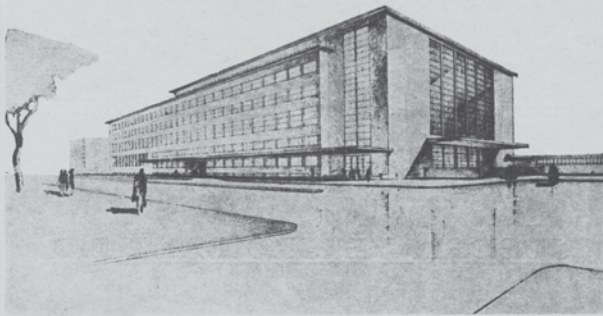
THE PUBLISHED WORKS OF THE ARCHITECT
EGON STEINMANN (1922-1951)

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER
UDC 725:655.4 E. STEINMANN (44, 497.5)"19"

Poštarina plaćena u gotovom

INŽENJER

GLASILO SAVEZA INŽENJERSKIH DRUŠTAVA
KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

Projekt kolodvorske pošte u Zagrebu

Perspektivni pogled s kolodvorskog trga

GODINA I

OKTOBAR 1940

BROJ 7 i 8

POŠTARINA PLAĆENA U GOTOVU

3

S A D R Ž A J

Ing. arch. Steinsman Egon, Zagreb: Izgradnja gradova i pokrajina sa stanovita tehničke obrane od napada iz zraka. ➤ Prof. Ing. Dr. techn. Antonia Klir, In memoriam (Prof. Ing. Benako S. Široša). ➤ Ing. M. Vrečko, univ. docent, Beograd: Najpovoljnija visina rebara i njihov zamak kod armirano betonske stepene konstrukcije. ➤ Zakoni — Norme — Pravilnici — Uredbe, Napisi: Prodninjezje reka najpogodja za izradu idejne skice za uređenje i regulaciju Vrnjačke banje. ➤ Vijesti: Izložba puteva i turizma na Beogradskom sajmu od 1. do 8. aprila. ➤ Tehničke vijesti: Najpola šuma željeznica. Betonska cesta na sjlonkom od sluznog betona. Završene željezničke trašnice. Najveći centronal most u Evropi. Nastojanja za poboljšanje kvalitete betona na gradnji velikih amerikanških objekata. Literatura. ➤ Pregled časopisa. ➤ Pregled javnih listacija.

S O M M A I R E

Ing. arch. Steinsman Egon, architecte, Zagreb: Urbanisme au point de vue de la défense technique contre l'ennemi aérien. ➤ Prof. Ing. Dr. techn. Antonia Klir, In Memoriam (Prof. Ing. B. S. Široša). ➤ Ing. M. Vrečko, agrégé, Beograd: Sur la détermination de dimensions rationnelles des poutres en béton armé. ➤ Concours. ➤ Nouvelles. ➤ Nouvelles techniques. ➤ Littérature. ➤ Revue des Revues. ➤ Actualisations publiques.

VIII GODINA • 1939

GRAĐEVINSKI VJESNIK

Sl. 1. Naslovnice stručnih časopisa u kojima su objavljeni Steinmannovi članci
Fig. 1. Cover pages of the professional journals containing Steinmann's articles

IVA MURAJ

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
 ARHITEKTONSKI FAKULTET
 HR – 10000 ZAGREB, KAČIČEVA 26
 iva.muraj@arhitekt.hr

IZVORNI ZNANSTVENI ČLANAK

UDK 725:655.4 E. STEINMANN (44, 497.5)“19”

TEHNIČKE ZNANOSTI / ARHITEKTURA I URBANIZAM

2.01.04. – POVIJEST I TEORIJA ARHITEKTURE
 I ZAŠTITA GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ČLANAK PRIMLJEN / PRIHVACEN: 1. 9. 2014. / 9. 6. 2015.

UNIVERSITY OF ZAGREB
 FACULTY OF ARCHITECTURE
 HR – 10000 ZAGREB, KAČIČEVA 26
 iva.muraj@arhitekt.hr

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

UDC 725:655.4 E. STEINMANN (44, 497.5)“19”

TECHNICAL SCIENCES / ARCHITECTURE AND URBAN PLANNING

2.01.04. – HISTORY AND THEORY OF ARCHITECTURE
 AND PRESERVATION OF THE BUILT HERITAGE

ARTICLE RECEIVED / ACCEPTED: 1. 9. 2014. / 9. 6. 2015.

PUBLICISTIČKI RAD ARHITEKTA EGONA STEINMANNA (1922.-1951.)

THE PUBLISHED WORKS OF THE ARCHITECT EGON STEINMANN (1922-1951)

PUBLICISTIČKI RAD STEINMANN, EGON

Uz stručni rad arhitekt Egon Steinmann bavio se i publicističkim radom. Najveći broj tekstova napisao je u tridesetim i četrdesetim godinama 20. stoljeća, koje je objavio u tadašnjim stručnim časopisima. Članak sadrži i prikaz sire djelatnosti arhitekta zaposlenog dvadeset godina u državnoj službi: nadzor nad izvedbom zgrada javne namjene, sudjelovanje u komisijama arhitektonskih natječaja i anketa te donošenje odluka i programa o gradnji.

PUBLISHED WORKS STEINMANN, EGON

Besides his practical work in architecture, Egon Steinmann also wrote extensively on architectural topics in the 1930s and 1940s. The majority of his texts were published in the professional journals of the period. This paper presents his 20-year long career as an architect in the civil service: surveillance of public building construction, participation in architectural competition juries and decision-making and program development processes in the field of construction.

UVOD

INTRODUCTION

Djelo Egona Steinmanna poznato je po njegovim arhitektonskim rješenjima javnih građevina u Zagrebu tridesetih i četrdesetih godina 20. stoljeća, no njegov opus obuhvaća i velik broj publiciranih članaka. Često je pisao u strukovnim časopisima i dnevnim novinama iznoseći svoje mišljenje o aktualnim događajima. U razdoblju od 1932. do 1943. godine objavljuje osamnaest članaka širokog raspona sadržaja u stručnim časopisima (Sl. 1.): „Građevinskom vjesniku” (7), „Arhitekturi” (3), časopisu „Voda-plin-svjetlo” (3), „Tehničkom listu” (2) i „Tehničkom vjesniku” (2). Izdao je i publikaciju o gradnji sklonista. (Tabl. I.) Napisao je brojne novinske tekstove u dnevnim tiskovinama koje gotovo nikad nije potpisao (ponekad s inicijalima ES, ENES i sl.).

Uz magistarski rad o arhitektu Steinmannu obranjen 2004. godine¹, i ovaj bi članak trebao pružiti jasniji uvid u širu djelatnost arhitekta zaposlenog dvadeset godina u državnoj službi. Arhitektonsku djelatnost osim projektiranja obuhvaćaju i svi oni čimbenici šireg djelovanja poput sudjelovanja u komisijama arhitektonskih natječaja, poslovi nadzora i izvedbe zgrada te donošenje odluka i programa o gradnji.

Rad će pridonijeti tumačenju društvenoga, gospodarskoga i kulturnoga konteksta u kojem djeluje arhitekt Steinmann. Krajnji je cilj predstavljanje osobitosti ovoga arhitekta u sagledavanju njegove publicističke djelatno-

sti i uloge u kreiranju arhitekture moderne u Zagrebu i Hrvatskoj između dva svjetska rata.

RANI PUBLICISTIČKI RADOVI: ŠKOLOVANJE U ZAGREBU I USAVRŠAVANJE U PARIZU

EARLY PUBLICATIONS: SCHOOLING IN ZAGREB AND PROFESSIONAL TRAINING IN PARIS

Egon Steinmann rođen je u Karlovcu 14. prosinca 1901. godine. U Zagrebu je završio osnovnu i Kraljevsku II. realnu gimnaziju. Vec svojim početnim tekstovima u školskim danima, koji govore o umjetnosti, općim životnim pitanjima, francuskoj poeziji, pokazuje sklonost prema pisanju. Tijekom 1918. i 1919. godine objavljuje nekoliko članaka u srednjoškolskom časopisu „Iskra” pod pseudonimom „ACI REL”.²

Steinmann je maturirao u srpnju 1920.³ i u listopadu upisuje Arhitektonski odjel Kraljevske tehničke visoke škole u Zagrebu te pripada drugoj generaciji upisanih polaznika.⁴ Javno je djelovao i na studiju. Godine 1922., tada još student IV. semestra, objavljuje članak u „Obzoru” pod naslovom *Amfiteatar u Solinu*⁵, u kojem poziva javnost na izložbu arhitektonskih radova slušača arhitekture u Umjetničkom paviljonu, koja je nastala kao rezultat polugodišnjega rada na spomenicima u Dalmaciji pod vodstvom profesora Č. M. Ivekovića, a osobito oko pokušaja rekonstrukcije solinskog amfiteatra. Na pisanje članka potaknuo ga je prilog koji izvještava o dolasku danskih stručnjaka s

1 MURAJ, 2004: 174-185

2 „Iskra”, literarni mjesečni list za mlade, objavljivao je pjesme, biografije poznatih umjetnika, članke različitih struka koje su pisali srednjoškolski i reprodukcije djela hrvatskih likovnih umjetnika. Urednik časopisa bio je D. Barišec. Steinmann objavljuje članke *Paul Verlaine* [*** 1918.a: 11-12], *Polaris*, *Mir* [*** 1918.b: 24-26, 29-31], *Ljubav* [*** 1918.c: 34-36]; *Genij*, *Ljepota*. [*** 1919.: 48-50, 53-55].

3 ZM.b

4 *** 2000: 17

5 STEINMANN, 1922.a: 1

6 Godine 1922./23. arhitekt i arheolog E. Dyggve (1887.-1961.), kao član danske arheološke komisije (zaklade Rask-Ørsted), iskapao je s arhitektima J. Brøndstedom i F. Weilbachom u Kapljucu i Solinu. [Int.e]

7 U svome odgovoru studentu arhitekture citatelj CE naziva njegov članak „površnim i neispravnim”, napominje da se o amfiteatru i prije pisalo, citira izvore i kori studenta za nepoznavanje mnogih činjenica: „nova mlada generacija iz banovine drugačije shvaća svoju naučenu zadacu. To ona ne bi ni učinila da ju nije spopao strah pred Dancima da im oni otmu slavu”. [*** 1922: 2]

8 STEINMANN, 1922.b: 1-2

9 E. Steinmann i Z. Vrkljan ista su generacija studenata. [*** 2000: 313]

10 VRKLJAN, 1995: 28-30, 102

11 ZM.c

12 Za državne pitomice izabrani su E. Steinmann i I. Rukavina, obojica za Gand u Belgiji. Stipendija je bila za 11 mjeseci – od 1. listopada 1924. do 31. kolovoza 1925. godine. [ZM.d]

ciljem proučavanja grada Salone.⁶ U članku Steinmann detaljno opisuje još nedovoljno istražen amfiteatar. Objavljeni članak izazvao je ostru reakciju anonimnog čitatelja CE iz Splita, koji piše članak *Rimski amfiteatar u Solinu (Neka se čuje i drugo zvono)*.⁷ Steinmann se tako susreće s prvom javnom kritikom, ali piše novi članak – odgovor⁸, u kojem citira literaturu kojom su se studenti služili prilikom izrade nacrtu rekonstrukcije solinskog amfiteatra i brani se činjenicom da je nepotpisani kritičar CE potpuno pogrešno shvatio njegove riječi. Arhitekt Zvonimir Vrkljan⁹ opisao je u svojoj knjizi *Sjećanja* rad arhitekta Ivekovića, tada također njegova profesora, i dao naslutiti razlog spomenute kritike: „Iveković je u svom radu često kritiziran od arheologa, koji su ga cijenili kao prvoga našeg arhitekta koji se prihvatio studija naših starih spomenika, ali su mu predbacivali da u njegovim teoretskim znanstvenim studijama postoji nedostatak historijskog znanja i znanstvene kritičke metode.”¹⁰

U srpnju 1924. Steinmann je diplomirao¹¹, a krajem listopada dobio je stipendiju Ministarstva prosvjete za usavršavanje u Gentu u Belgiji.¹² On, međutim, odabire Pariz za mjesto svoga usavršavanja, gdje se upisuje kao izvanredni slušač na *Academie de la Grande Chaumiere* i pohađa predmete Crtanje i Dekorativne umjetnosti.¹³ O tomu ranom razdoblju – usavršavanju u Parizu, malo se zna, a postoje brojni sačuvani materijali¹⁴ (Sl. 2.). Kao stipendist Ministarstva prosvjete on izvještava o međunarodnoj izložbi dekorativnih umjetnosti i moderne industrije (*Exposition In-*

ternationale des Arts Décoratifs et Industriels Modernes), koja se u samom centru Pariza održavala od 25. travnja do 25. listopada 1925.¹⁵ Dvadeset nacija izgradilo je vlastite paviljone. Arhitekt paviljona Kraljevine SHS bio je Stjepan Hribar.¹⁶ Steinmann je angažiran samo kod pristizanja predmeta i njihova rasporeda jer je paviljon Kraljevine SHS malen i nije bilo posla pri izradi planova.¹⁷

Kao stipendist Ministarstva prosvjete dobiva slobodan ulaz – kartu za izložbu, pa posjećuje izložbu gotovo svaki dan i izvještava o izložbi. Napisao je sveukupno pet članaka o izložbi, koje je objavio u našim novinama: tri u časopisu „Riječ” tijekom 1925.¹⁸ te dva u časopisu „Naša epoha” tijekom 1926. godine. Iz članaka doznajemo zanimljive činjenice o stanju francuske umjetnosti, osvrte na događanja u Parizu 1925. godine i autorova stajališta o arhitekturi. U prvome članku *Izložba dekorativne i industrijske umjetnosti – Naš paviljon u utakmici dvadeset i četiri naroda*¹⁹ Steinmann se divi Francuzima prateći sve etape nastajanja izložbe, tj. projektu izgradnje novoga grada. Najzanimljivijim projektom izložbe smatra zgradu kazališta arhitekta A. Graneta i braće Perret. Pohvaljuje autora paviljona Kraljevine SHS, zagrebačkog arhitekta Stjepana Hribara. Tekst pod nazivom *Salon des Independants u Parizu – Jugosloveni na izložbi francuskih neovisnjaka*²⁰ drugi je članak u kojem daje pregled kulturnih događaja u Parizu, koji je u to doba bio centar likovne umjetnosti. U članku daje kratku povijest i kritiku Salona, na kojem je izloženo ukupno 2500 slika i 1900 majstora, te nabroja naše arhitekate i umjetnike koji sudjeluju na izložbi. Iz trećega članka *Na gradilištu internacionalne izložbe – Prvi efekt*²¹ doznajemo da su se i tada u posljednji trenutak, prije otvaranja izložbe, odvijali završni radovi. U istome članku arhitekt pohvaljuje naše ‘aranzere’. Nakon povratka u Zagreb Steinmann je još pod snažnim utjecajem dojmova iz Pariza i objavljuje još dva članka u časopisu „Naša epoha”: *Savremeni izraz arhitekture* i *Nasa industrijska umjetnost*. U članku *Savremeni izraz arhitekture*²² autor iznosi kritički stav prema situaciji u zemlji, navodeći kako je društvo izgubilo „kritički balans u građevnoj grani stvaranja”, potiče na upoznavanje svjetskog urbanizma. U našoj sredini tek se nazire početak primjene novih ideja i izrasla, novoga viđenja umjetnosti, novoga vala arhitekture. Članak je pisan u doba velikih stvaralackih transformacija i autor se boji kako bismo mogli „zaostati negdje u daljini”. Autor se osvrće na ideje pojedinaca i stvaranje velikih nacija. Pregled započinje američkim doprinosom u gradnji nebodera, engleskoga konstruktivizma, arhitekture na Kontinentu, arhitekture Španjolske, Belgije i Nizozemske, te završava s pregledom zbivanja u Njemačkoj. U tekstu sa nalazi i prikaz Le Corbusierova shvaćanja arhitekture:²³

Sl. 2. E. STEINMANN U PARIZU 1925.
Fig. 2. E. STEINMANN IN PARIS, 1925

13 ZM.e

14 U ostavštini arhitekta sačuvane se fotografije, korespondencija (između mladog arhitekta i roditelja), knjige kupljene u Parizu 1925. i publikacije s njegovim objavljenim radovima. [ZM]

15 Art déco, umjetnički pravac (1920.-1940.), kratica za *art decorative*, ime uzeto iz naslova izložbe: *Exposition Internationale des Arts Décoratifs et Industriels Modernes*, koja je imala velik utjecaj na umjetnost dvadesetih i tridesetih godina 20. stoljeća. *Art déco* je službeno priznat kao stilski izrazaj i razvija se usporedno s modernom arhitekturom. Stil je bio jednako prihvaćen u arhitekturi i industrijskom dizajnu, kao i u vizualnim umjetnostima, glazbi i plesu. [Int.a]

16 Članovi organizacijskog odbora izložbe bili su G. Szabo, H. Ehrlich, V. Tkalcic i T. Krizman. Postav umjetnina osmislio je T. Krizman, a u opremanju paviljona sudjelovali su V. Bečić, F. Krsinić, M. Milunović, M. Trepsa, M. Vanka, Z. Šulentić, J. Kljaković, A. Augustinčić i dr. [*** 2011: 42-43]

17 ZM.f

18 Nakon svakoga objavljenog članka „posebni pariski dopisnik” mogao je podići honorar od 100 dinara po članku (100 din = 36 fr). [ZM.g]

19 Tekst je napisan 20. 3. 1925. [STEINMANN, 1925.a: 3-4]

20 Tekst je napisan 12. 4. 1925. [STEINMANN, 1925.b: 3-4]

21 Tekst je napisan 22. 4. 1925. [STEINMANN, 1925.c: 3-4]

22 STEINMANN, 1926.a: 5-8

23 Avangardne ekspozicije (dva paviljona bez dekoracije): ruski paviljon K. Melnikova i Le Corbusierov projekt slobodnostojeće vile – *Pavillon de l'Esprit Nouveau* [GALLER, 2009: 36; *** 2011: 103]

„U ‘L’esprit nouveau’ sakupili se ti novi ljudi. Le Corbusier je izrekao novu parolu jasnu i jednostavnu, kako je to prirodjeno francuskom puritanskom duhu... Le Corbusier želi stvarati kao umjetnik. Ljepota je vezana s našim bićem: Forma je prvotno. Kubi, sfere i piramide su velike, primarne forme.”²⁴

S odmakom od godinu dana nakon pariške izložbe, u članku *Nasa industrijska umjetnost*²⁵ daje svoje komentare izložbe i iznosi kratak pregled naše narodne industrijske umjetnosti – keramike, lončarstva, pletenja, klesarstva, drvne, kozarske i tekstilne industrije. U članku hvali knjigu o našoj industrijskoj dekorativnoj umjetnosti na francuskom, koju je izdalo Ministarstvo trgovine i industrije povodom Internacionalne izložbe u Parizu 1925. i žali što knjiga nije prevedena na hrvatski.²⁶ On je likovno oblikovao naslovnicu te publikacije.²⁷

Steinmann je agilan kritičar, ali uvijek i propagator nacionalne umjetnosti. Njegovi su rani publicistički radovi pisani u duhu vremena u kojem su nastali, nalik su stručnom eseju i počast su slici grada Pariza iz doba održavanja velike izložbe. Njegov tekst *Savremeni izraz arhitekture* jedan je od prvih domaćih prikaza suvremenih kretanja, a ujedno i afirmativna ocjena i razumijevanje principa moderne arhitekture.

PUBLICISTIČKI RADOVI 30-IH I 40-IH GODINA 20. STOLJEĆA

PUBLISHED WORKS IN THE 1930S AND 1940S

Najveći investitor u međuratnome razdoblju bila je država koja je zaposlila stručnjake u tehničkim odjelima kao predstavnike vlasnika gradnje. Sredinom dvadesetih godina Steinmann se zapošljava u državnoj službi u Zagrebu, gdje radi do kraja Drugoga svjetskog rata. Nakon četiri godine rada u Građevinskoj direkciji (1925.-1929.), zbog promjena u državnim službama zaposlen je u Tehničkom odjeljenju Kraljevske banske uprave Savske banovine u Zagrebu, gdje radi deset godina (1929.-1939.). Godine 1939. on je arhitekt Odjela za tehničke radove Banovine Hrvatske, a od 1941. arhitekt Odjela za javne radove Ministarstva prometa i javnih radova.²⁸

Tijekom 30-ih i 40-ih godina 20. stoljeća Steinmann je arhitekt na poslovima velikih državnih narudžbi i investicija, pretežito gradnje javnih zgrada.²⁹ Uz čitav niz zadataka koje je rješavao projektima i realizacijama, imao je potrebu i za pisanjem.

ARHITEKTONSKA PUBLICISTIKA: VLASTITE REALIZACIJE

PUBLISHED WORKS ON ARCHITECTURE: STEINMANN'S OWN REALIZATIONS

Nakon pariških iskustava i sjećanja te petogodišnje publicističke pauze, Steinmann uz

intenzivan stručni rad nastavlja i publicistički rad. Početkom tridesetih godina 20. stoljeća tekstovi su mu najvećim dijelom vezani za vlastite realizacije. Ono što je kao arhitekt smatrao važnim za svoju arhitekturu i projekte, sam je detaljno opisao u stručnim glasilima. U tekstovima je opisao teškoće na koje je nailazio prilikom gradnje, to jest iskustva i znanja koja je pritom stekao i skupljao. Analiza pojedinih građevina ponajprije je usmjerena na osnovne arhitektonske i urbanističke vrijednosti: funkciju, formu, konstrukciju, odnos prema parceli, organizaciju prostora, opremanje i dr. On se pritom ne zadržava samo na opisu zgrada, nego uvijek sagledava širu situaciju i navodi europska iskustva.

Projekt srednjih škola u Krizanićevoj ulici nastao je 1930. godine. U planski zacrtanome istočnom dijelu grada formiran je novi prostor koji je zauzeo prvotno planirana dva bloka. Monumentalna jedinstvena građevina dviju škola postavila je novu urbanu dimenziju u prostoru. Upotrebom jednostavnih arhitektonskih oblika, velikih prociscenih građevinskih masa, ostvareno je arhitektonsko djelo jakoga plastičnog izraza. Steinmann je objavio ukupno tri članka o školi u Krizanićevoj ulici tijekom 1932. i 1933. godine: *Nova zgrada srednjih škola u Zagrebu*³⁰, *O savremenoj školskoj sobi*³¹ i *Nova srednja škola u Zagrebu*³², koji daju cjelovit uvid u gradnju škole, ali i pregled o pedagoškim, higijenskim i estetskim zahtjevima školskih zgrada onoga doba. Napisao je sljedeće:³³

„Gradilište je premaleno za potpuno ispravnu realizaciju tako velikog programa. Na južnu, suncanu stranu ne može se smjestiti trideset razreda, a da se ne izgradi visekatnica, kod koje stubista umaraju djecu, a električna dizala ne odgovaraju ekonomski ni pedagoški.”

²⁴ STEINMANN, 1926.a: 7

²⁵ STEINMANN, 1926.b: 65-68

²⁶ U zbirka Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu čuva se velik broj eksponata s pariške izložbe, kao i arhitektonski nacrti nacionalnoga paviljona. Na izložbi „Art déco i umjetnost u Hrvatskoj između dva rata” (MUO, siječanj-travanj 2011.) bila je izložena brošura. [Int.a]

²⁷ Ministarstvo trgovine i industrije Kraljevine SHS raspisalo je u ožujku 1925. natjecaj za umjetnički ukrasene korice brošure. Trebalo je izraditi nacrt ukrasa korica brošure s naslovom „L'art décoratif et industriel dans le royaume S.H.S.1925.” („Dekorativna i industrijska umjetnost u Kraljevini SHS 1925.”), koji su trebali biti predani do 15. ožujka 1925. Steinmann je poslao rad iz Pariza postom i osvojio prvu nagradu. Prilikom objave rezultata natjecaja pogrešno je otisnuto ime prvonagrađenog autora: umjesto Steinmann pisalo je Steiner. [*** 1925.a, b]

²⁸ MURAJ, 2004: 159

²⁹ U Zagrebu: zgradu fizike Filozofskog fakulteta na Marulićevu trgu 1927., Ortopedsku i Zubnu kliniku Medicinskoga fakulteta na Salati 1929., zgradu dviju srednjih škola u Krizanićevoj ulici 1930., gimnastičku dvoranu Učiteljske škole i Sokolanu u Kačićevoj ulici 1933., zgradu srednje škole u Kuslanovoj ulici 1934., stambeni blok za činovnike Postanske stredionice u Petrovoj ulici 1937./38. i

Ovako opisuje svoju zamisao:

„Ako je škola novi dom i za većinu djece put u moralno i fizičko preporođenje, onda škola mora biti čim bliža prirodi, obasuta zrakom i suncem, osnova imade biti horizontalna. U konkretnom je slučaju opsežan program, maleno gradilište i okoliš trokatnica diktirao izvedenje zgrade, kojoj ce svaki centimetar biti – nizak. Ta statika horizontale, koju toliko propagira moderna arhitektura, u svim manifestacijama svojih forma, ima biti logična posljedica nutarnjih funkcija i konstrukcija.”

Osim pomnoga dimenzioniranja razreda, funkcionalne sheme tlocrta, arhitekt je dizajnirao namještaj, opremu i unutrašnje uređenje škole kako bi ostvario maksimalnu kvalitetu i udobnost školskih prostorija:

„Praksa je odviše mala i kratka, a graditeljstvo uopće, postavlja se na nove osnove pronalaskom novih građevnih materijala i novih pogleda na život. Povezati mnogostrane principe znanosti, higijene, funkcionalnosti i ekonomičnosti u logične i harmoničke forme, to je teška zadaca savremene arhitekture. Sve naše gradnje nalaze se u stadiju eksperimentalnom, pa tako i školske novogradnje. Školski sistemi i naučne osnove u svim zemljama predmet su stalnog mijenjanja ili usavršavanja, tako da se većina školskih gradnja izvodi po potrebi individualno. O neekonomičnosti takovog stvaranja ne treba da se govori.”³⁴

Godine 1933. nastaje projekt gimnastičke dvorane u produljenoj Kacicevoj ulici, koja je bila namijenjena đacima Učiteljske škole i sportašima Hrvatskoga sokolskog društva. Detaljan tekst o gradnji dvorane Steinmann je objavio u „Tehničkom listu” 1934. godine.³⁵ Dvorana male tlocrtne površine racionalno je koncipirana:

„Zadati program bio je sastavljen za izgradnju gimnastičke dvorane sa svim nužnim prostorijama, s posebnim odjeljenjima za muške i ženske vježbače, te s posebnim odjeljenjima za školske

odnosno sokolske svrhe, tako da sve to čini jednu cjelinu i da je koncentrirano oko glavne velike dvorane, ako bi ova mogla poslužiti i za zabavne priredbe. To je iziskivalo centralno rješavanje osnove u zatvorenom krugu, koje je također bilo uvjetovano financijskim mogućnostima. Istočni dio glavne dvorane s kolonadom slobodno je otvoren prema vježbalištu i igralištima.”³⁶

Dvorana je oblikovana odnosom dvaju volumena, s ravnim krovom, bez upotrebe plastičnih detalja pročelja, kojih su veličinu i međudodnos odredili primarni zahtjevi funkcije.

Projekt III. muške realne gimnazije u Kušlanovoj ulici na Peščenici nastao je 1934. godine. Škola je dominirala u novonastaloj zagrebačkoj predgrađu istočnoga dijela grada. Izdužena građevinska parcela uvjetovala je izdužen volumen građevine i jednotraktnu tlocrtnu dispoziciju školskoga prostora. Prepoznatljiv arhitektonski izraz ostvaren je odnosima velikih volumena raščlanjenih ujednačenim nizom prozora, na krajevima polukružno zaobljenim. *Srednja škola u Zagrebu* predstavljena je tek 1938. godine u specijalnom broju Kluba arhitekata Sekcije Zagreb u prikazu izvedenih građevina.³⁷

Pošta II u Branimirovoj ulici posljednja je velika građevina javne namjene koju je Steinmann projektirao u središtu grada Zagreba 1939. godine. Posta je realizacija velikoga urbanističkog projekta rekonstrukcije kolodvorskoga sklopa projektiranog prije Drugoga svjetskog rata.³⁸ Položaj zgrade, monumentalnost i vertikalitet glavnoga pročelja poste proizlazi iz određenja novoga kolodvorsko-poštanskog trga. Tekstovi vezani za Postu II objavljeni su 1940. i 1941. godine. U dvama tekstovima *Novogradnja kolodvorske poste u Zagrebu*³⁹ i *Urbanistički problem kolodvorsko-poštanskog kompleksa u Zagrebu*⁴⁰ Steinmann opisuje gradnju nove poste kojom je trebala započeti rekonstrukcija kolodvora i kolodvorskoga trga.

„Bezuvjetno je odmah potrebno pristupiti raspisu natječaja za idejne skice urbanističkog rješenja kolodvorsko-poštanskog kompleksa u Zagrebu. Ako se to pitanje ne započne odmah, potvrdit ce se narodna izreka, da vrijeme gradi, ali i razgrađuje. Mi nismo narod s velikim materijalnim mogućnostima i ne gradimo objekte i osnove za jednu generaciju, pa se svaki veliki problem ima u tancine unapred po smišljenom planu riješiti i ostvariti. Nase društvo inženjera vec je u nekoliko navrata trazilo raspis natječaja za gornji problem, pa i ovaj članak neka bude pobuda za ispravno rjesenje tog pitanja.”⁴¹

Opisujući projekt poste u strukovnom glasilu „Inženjer”, Steinmann je naveo suvremene svjetske primjere poštanskih zgrada, koje su neosporno bile uzor prilikom projektiranja zagrebačke poste.⁴² Projektiranje poste trazilo je rješavanje složenoga mehanizma poštanskog prometa, horizontalne i vertikalne

Postu II u Branimirovoj ulici 1939. godine. [MURAJ, 2004: 17-123]

30 STEINMANN, 1932: 117-121

31 STEINMANN, 1933.a: 33-37

32 STEINMANN, 1933.b: 199-200

33 STEINMANN, 1932: 117

34 STEINMANN, 1933.a: 33

35 STEINMANN, 1934: 2-4

36 STEINMANN, 1934: 2

37 STEINMANN, 1938.b: 147

38 Zgrada poste projektirana je u jednom društveno-političkom sustavu, djelomično građena za Drugoga svjetskog rata i dovršena uz određene promjene u drugome društveno-političkom sustavu. [MURAJ, 2004: 118]

39 STEINMANN, 1940: 65-68

40 STEINMANN, 1941: 5-8

41 STEINMANN, 1940: 8

42 K. Borgin, J. Järven, E. Lindroosin: Helsingfors (Helsinki), 1938.; M. Piacentini: Brescia, 1939.; G. Vaccaro, G. Franzi: Napulj, 1936.; W. Hoffman: Berlin, 1931.; T. Yoshida: Berlin, 1931.; braca Bräm: Zürich, 1930.; F. Le Coeur: Pariz, 1932.; M. Roux Spitz, Pariz, 1935. [STEINMANN, 1940: 65]

komunikacije te odvajanje korisnika pošte i zaposlenih činovnika. Objašnjavajući urbanističku situaciju te rješenje kolnoga i pješačkoga prometa, autor se poziva na slične europske i svjetske primjere.⁴³

„Odjelu za tehničke radove Banske Vlasti bilo je omogućeno da surađuje na jednom od najvažnijih urbanističkih, prometnih i socijalnih problema, koji postoje u novome velikome Zagrebu. Kako je taj odjel svoju stručnu zadacu shvatio i izvršio, o tome će svjedočiti gotovo djelo.”⁴⁴

STRUČNA PUBLICISTIKA: TEHNIČKA PROBLEMATIKA

PUBLISHED WORKS ON TECHNICAL TOPICS

U drugoj polovici tridesetih godina 20. stoljeća Steinmannov publicistički rad obilježen je tekstovima usko specijalizirane tehničke problematike. Godine 1935. izdaje popularnu brošuru *Zaštita stanovništva – Z.S. IV: Gradjevinsko-tehnička zaštita od napada iz zraka – izgradnja skloništa*⁴⁵, koju je napisao zajedno s ing. A. Percom. Sadržaj brosure obuhvaća: općenito o vrsti i djelovanju zračnih metaka, opće građevinsko-tehničke zaštitne mjere, općenito o skloništima, skloništa važnijih građevina i način sklanjanja stanara, iskoristavanje postojećih zgrada za skloništa, praktična provedba specijalnih skloništa kao posebnih objekata, pobude za osnivanje novih građevina i naselja s obzirom na zaštitu od zračnih napada. Tijekom 1936. godine Steinmann u „Građevinskom vjesniku” objavljuje dva članka s istoga područja: *Tehnička zaštita građevina od napada iz zraka*⁴⁶ i *Skloništa za obranu od napada iz zraka*.⁴⁷ Tri godine poslije, 1939. godine, objavljuje još jedan članak slične tematike: *Izgradnja gradova i pokrajina sa stanovišta tehničke obrane od napada iz zraka*.⁴⁸ Građevinsko-tehnička zaštita stanovništva od napada iz zraka tek se utvrđivala kao znanost i autor razmatra glavna načela na kojima se zasniva obrada zaštitnih mjera obrane od napada iz zraka. U uvodu svoga prvog članka autor najavljuje podjelu zračne zaštite na tri područja: građevinsko-tehničku zaštitu građevina, izgradnju skloništa i regulatorno osnivanje naselja i zemalja. To će rezultirati sadržajem triju sljedećih članaka. U prvome članku *Tehnička zaštita građevina od napada iz zraka* autor kratko opisuje vrste napada iz zraka (razornim, požarnim, kemijskim ili bakterijskim bombama) i moguću zaštitu. U drugome članku *Skloništa za obranu od napada iz zraka* autor detaljno opisuje vrste, veličinu, položaj i osnovne elemente skloništa, oblik tlocrta, elemente konstrukcije i opis skloništa u starim zgradama. U zaključku autor navodi nekoliko javnih izvedenih skloništa u Zagrebu (nova remiza Zagrebackoga električnog tramvaja, Javna burza rada i Radničke komore te srednja škola u Kušlanovoj ulici). U

trećem članku *Izgradnja gradova i pokrajina sa stanovišta tehničke obrane od napada iz zraka* autor razmatra postavke vezane za urbanizam sa stajališta zračne zaštite i načela koja vrijede prilikom osnivanja novih gradova. Članak govori o povijesti postanka gradova, decentralizaciji gradova sa stajališta zračne zaštite, gradnji gradova sa stajališta zračne zaštite te regionalnim ili prostornim planovima.

U srpnju 1938. objavljuje članak *O dilatacijskim reškama u zgradarstvu* u „Građevinskom vjesniku”, u kojem opisuje svoje iskustvo prilikom gradnje škole u Kušlanovoj ulici u Zagrebu.⁴⁹ Prije gradnje izduženih građevina potrebna je izrada geomehaničkog elaborata koji obuhvaća ispitivanje sastava terena sondazom, kopanje jama i ispitivanje nosivosti različitih slojeva terena pomoću preciznih instrumenata. Na temelju rezultata slijedi projektiranje dilatacijskih reški, kojima je građevina razdijeljena na više zasebnih dijelova, kako bi se omogućilo stezanje i rastezanje konstruktivnih dijelova nastalih pod utjecajem promjena vanjske temperature ili nejednolikoga slijeganja tla.

Na razvoj arhitekture nakon Prvoga svjetskog rata utjecale su nove inženjerske znanosti, stvarajući nove uvjete za razvoj moderne arhitekture. Masovna proizvodnja i prefabrikacija građevinskih elemenata omogućile su novu infrastrukturu društva, povisile razinu higijene, pogodnosti i životni standard. To je razdoblje razvoja tada još mlade discipline – fizike zgrada u arhitekturi. Pojmovi kao toplinska i zvučna zaštita, koeficijent prolaska topline, eksperimentalne kuće, nove vrste materijala, orijentacija, staklene površine, ventilacija i grijanje, slojevi ravnog krova i sl. bili su prisutni već između 1920-ih i 1940-ih godina. Klimatski uvjeti, mnogo poteškoća i opravdana kritika određenih praktičnih rješe-

⁴³ Novi kolodvor u Duisburgu, Leipzigu i Münchenu te kolodvorski trg u Cincinnatiju [STEINMANN, 1940: 5]

⁴⁴ STEINMANN, 1940: 68

⁴⁵ STEINMANN, PERC, 1935.

⁴⁶ STEINMANN, 1936.a: 10-12

⁴⁷ STEINMANN, 1936.b: 35-39

⁴⁸ STEINMANN, 1939: 33-37

⁴⁹ STEINMANN, 1938.a: 101-103

⁵⁰ STEINMANN, 1941.b: 13-15

⁵¹ STEINMANN, 1941.b: 14-15

⁵² U NDH je uspostavljeno sveukupno 22 župe. Njihovim nazivljem i rasporedom nastojalo se oživiti tradiciju hrvatskih srednjovjekovnih župa. Župa Gora djeluje od 26. svibnja 1941. do 5. srpnja 1944. sa sjedištem u Petrinji. [BUČIN, 2001: 209-210, 217]

⁵³ U Petrinji je 1913. godine osnovan savez pod imenom „Hrvatski dom” u kojem je udruženo osam petrinjskih društava. Trošna zgrada Doma srušena je 1941. godine. [MURAJ, 2004: 136]

⁵⁴ Nova zgrada nalazi se u jugoistočnom dijelu stare turske tvrđave iz 16. stoljeća, odnosno kasnije austro-ugarske tvrđave izgrađene na njezinu mjestu. [STEINMANN, 1942: 103-106]

nja (npr. curenje ravnih krovova u dovršenim zgradama) primorali su arhitekta da se zainteresiraju za tada novu disciplinu u graditeljstvu – fiziku zgrada. U veljači 1941. Steinmann objavljuje članak *O toplinskoj tehnici u našem graditeljstvu* u „Građevinskom vjesniku”.⁵⁰ Pronalaskom novih materijala i konstrukcija počelo je znanstveno istraživanje mogućnosti upotrebe građevnih materijala koji toplinski i zvučno pružaju pravilnu izolaciju. Načela izolacije primijenjena u strojarскоj tehnici počela su se primjenjivati u graditeljstvu u posebnim institutima na visokim tehničkim školama i sveučilištima.

„Pri gradnji zgrada i nosivih konstrukcija glavna je pažnja posvećivana statici i nauci o cvrstoci. Tek iznalaskom novih građevnih materijala i konstrukcija otpočelo je s naučnim istraživanjem mogućnosti upotrebe građevnih materijala, koji toplinski i zvučno pružaju pravilnu izolaciju. Poznata i proučena načela izolacija u strojarскоj tehnici počeli su stručnjaci primjenjivati i u graditeljstvu. Posebni instituti za proučavanje toplinskih izolacija nikli su na mnogim visokim tehničkim školama i sveučilištima, ali široki slojevi inženjera, graditelja i poduzetnika, nisu još dovoljno upućeni u rezultate tih istraživanja. To znači da danas još mnogi grade od navike, bez realnog računa i s golemom štetom po narodno gospodarstvo. Možda tek slijedećoj generaciji uspjeti će građevnu tehniku u našoj državi, u pogledu toplinskih izolacija, podići na onaj stepen na kome će vrijediti, kao pozitivna jedinica u okviru općeg narodnog gospodarstva. Ona to danas zasigurno nije... U ovom članku nije rečeno ništa novog, ali držim da je potrebno uvijek nanovo podsjećati, da treba graditi tople i jeftine nastambe, a to je moguće postići samo pažljivim studijem vlastitih i tuđih iskustava.”⁵¹

U jednom od svojih tekstova iz 1942. godine Steinmann piše o Petrinji. Vlada Nezavisne Države Hrvatske donijela je odluku o gradnji sjedišta novoustrojene velike župe Gora u Petrinji.⁵² Tada arhitekt Odjela za javne rado-

ve Ministarstva prometa i javnih radova, Steinmann je izradio projekt novogradnje uredske zgrade, pa mu je tema bila bliska. Gradsko poglavarstvo Petrinje osiguralo je zemljište za gradnju nove zgrade u središtu Petrinje, u Jelacićevoj ulici, na mjestu dotrajale zgrade Hrvatskoga doma, koja je srušena ljeti 1941. godine⁵³, i na njezinu mjestu počela je gradnja nove zgrade. Prilikom iskopa temelja zgrade 1941./42. godine nađeni su ostaci stare turske tvrđave građene od drva 1592. godine⁵⁴, kao i ostaci ljudskih kostiju, predmeta, topovskih kugla i rimskih opeka. Povijest tvrđava u Petrinji, način temeljenja drvenih kula i tvrđava u 16. stoljeću Steinmann je detaljno opisao i objavio u „Tehničkom vjesniku” pod naslovom *Nalaz temelja stare turske tvrđave u Petrinji s podnaslovom Prilog upoznavanju stanja građevne tehnike obrambenog karaktera u našim krajevima u XVI. vijeku*.⁵⁵

NATJEČAJI, NADZORI, KOMISIJE I ANKETE

COMPETITIONS, SURVEILLANCE, COMMISSIONS AND SURVEYS

Steinmann je dvadeset godina proveo u činovničkom okruženju donoseći odgovorne odluke, programe i smjernice o gradnji. Radi potpunijeg uvida u njegovo šire arhitektonsko djelovanje, u radu slijedi i kronološki prikaz poslova nadzora nad izvedbom zgrada javne namjene, kao i sudjelovanje u natjecajnim komisijama i anketama, što je pripadalo u poslove banovinskog inženjera. U djelokrugu Tehničkog odjeljenja Kraljevske banske uprave Savske banovine pripadao je nadzor nad projektiranjem, izradom i održavanjem nedržavnih zgrada namijenjenih javnoj upotrebi. Steinmann je kao arhitekt Tehničkog odjeljenja Kraljevske banske uprave u Zagrebu nadzirao gradnju nekoliko bolnica i drugih javnih zgrada koje je Banovina gradila po cijeloj Savaškoj banovini – Kirurškoga paviljona bolnice u Novoj Gradiskij⁵⁶, Banovinske bolnice na Susaku⁵⁷, bolnice u Slavonskoj Požezi⁵⁸, Javne burze rada u Zagrebu.⁵⁹ Kao banovinski inženjer bio je član komisija koje su donosile odluke o položaju, gradnji i programu gradnje javnih građevina u zemlji. U proračunu za godinu 1937./38. bio je osiguran kredit za gradnju Tehničkoga, Veterinarskoga i Poljoprivrednoga fakulteta u Zagrebu.⁶⁰ Od 1937. do 1939. građena je zgrada Tehničkoga fakulteta u Kacićevoj ulici, a Steinmann je bio prisutan u važnim etapama gradnje (na početku i kraju).⁶¹ Na prijedlog Građevnog odbora za novogradnju Veterinarskoga fakulteta koji je bio zadužen za izradu koncepcije gradnje, na čelu s arhitektom Zvonimirom Vrkljanom, formiran je 1937. godine Pripremni odbor za gradnju Veterinarskog fakulteta u Heinzelovoj ulici⁶², u sastavu kojeg je bio i Steinmann.⁶³

55 STEINMANN, 1942: 103-106

56 Z. Neumann: Kirurški paviljon bolnice, Nova Gradiska, 1929. [ZM.a]

57 S. Kliska: Banovinska bolnica na Susaku, 1930. Steinmann je bio glavni nadzorni inženjer na gradnji. Svečano otvorenje bilo je u studenom 1931. godine. [ZM.a]

58 S. Kliska: Bolnica, Slavonska Požega, 1931. [ZM.a]

59 D. Krekić, J. Korka, D. Kiverov, V. Šterk: Javna burza rada, Zagreb, 1935. Tehnički nadzor obavljali su inženjeri Banske uprave E. Steinmann i P. Jušić. Gradnju je nadgledalo ukupno deset arhitekata i inženjera. Zgrada je dovršena u rujnu 1935. godine. [*** 1935.]

60 Ministarstvu prosvjete odobren je kredit od 25 milijuna dinara za novogradnju Zagrebackoga sveučilišta. [VRKLJAN, 1995: 160]

61 M. Kovačević, E. Schön: Tehnički fakultet, Zagreb, 1937.-1940. [Int.c]

62 Z. Vrkljan izradio je građevni elaborat za gradnju Veterinarskoga fakulteta 1937. godine. Banska je uprava raspisala licitaciju i u svibnju 1938. počela se graditi glavna zgrada, koja je useljena u jesen 1940. godine. [VRKLJAN, 1995: 160]

63 BARISIC, 2002: 20, 23

Često je bio član komisija arhitektonskih natječaja za idejna rješenja gradnje. U srpnju 1938. raspisan je natječaj za izradu idejnih skica za gradnju bolnice Bolesničkoga fonda za državno saobraćajno osoblje na Rebru u Zagrebu.⁶⁴ Godine 1939. Odjel za tehničke radove Banske vlasti Banovine Hrvatske raspisao je natječaj za izradu idejnih skica za novogradnju hotela Plitvice na Plitvičkim jezerima.⁶⁵ Iste je godine raspisan i natječaj za idejno rješenje izgradnje Trgovačke akademije u Splitu.⁶⁶ Sudjelovao je u mnogim raspravama i anketama vezanim za izgled i razvoj grada. Rasprave o nužnosti gradnje pojedinih zgrada ili naselja godinama su bile prisutne u dnevnom tisku. U siječnju 1939. godine provedena je anketa kojoj je cilj bio davanje prijedloga za ozivljavanje građevinske djelatnosti jer je građevinska djelatnost bila u velikom opadanju.⁶⁷ Anketa je, osim statističkih podataka o građevinskoj djelatnosti i nesrećama na poslu, sadržavala i niz prijedloga kako građevinsku djelatnost ponovno aktivirati.

Potkraj tridesetih godina 20. stoljeća sve su češća reagiranja udruženja arhitekata. Arhitekti okupljeni u zagrebačkoj Inženjerskoj komori tražili su raspis javnih natječaja prilikom projektiranja građevina većega značenja.⁶⁸ Glavni nositelj cjelokupne građevne djelatnosti bila je država. Država je jedina gradila muzeje, škole, upravne zgrade, bolnice, kazališta, zavode i institute i sl. Država je zaposlila stručnjake kao predstavnike vlasnika gradnje i osnovala tehničke odjele državnih, samoupravnih ustanova, poludržavnih ustanova i korporacija. Tehnički odjeli počeli su – katkad radi hitnosti ili ambicije činovnika – izradivati projekte najprije manjih, a poslije i većih građevina. Projekte velikih javnih građevina izradivale su same ustanove. Tehnički odjeli preuzeli su poslove projektiranja, što je osnovni stvaralački rad slobodnih zvanja ovlaštenih inženjera i arhitekata. Nasuprot projektantskom radu bez konkurencije, Inženjerska komora tražila je raspise općih javnih natječaja. Svaki činovnik, kao i svi ostali sposobni arhitekti, mogu sudjelovati, natjecati se i pridonijeti uspjehu natječaja. Postupak provođenja natječaja utječe na njegov krajnji ishod. Natječaji moraju biti realno postavljivi, s pravilno izrađenim građevinskim programom, a ocijeniti ih mora objektivan sud stručnjaka, i tada se postižu najbolji rezultati što ih jedna sredina može dati.

O ARHITEKTURI ZAGREBA

ABOUT ZAGREB ARCHITECTURE

Za vrijeme Drugoga svjetskog rata Steinmann se vraća pisanju i tijekom 1943. godine objavljuje dva članka u „Tehničkom vjesniku” –

glasilu hrvatskoga društva inženjera: *Zagrebacka džamija* i *Buduća izgradnja Grića*. Oba su članka sadržajem vezana za tada aktualna arhitektonska događanja u gradu Zagrebu. Posebno je vezan za arhitekturu Zagreba jer je kao predstavnik Banske vlasti sudjelovao u mnogim raspravama i anketama povezanim uz izgled i razvoj grada. U prvome članku *Zagrebacka džamija*⁶⁹ arhitekt opisuje prenamjenu Doma hrvatskih umjetnosti u džamiju. Za zgradu Doma na današnjem Trgu žrtava fašizma u Zagrebu Steinmann vezuje sudjelovanje na skupnoj izložbi „Pola vijeka hrvatske umjetnosti”. Naime, 1. prosinca 1938. godine svečano je otvorena zgrada na tadašnjem Trgu kralja Petra⁷⁰, a Hrvatsko društvo umjetnosti proslavilo je 60-godišnjicu postojanja otvorenjem izložbe koja je prikazivala djelovanje hrvatskih slikara, grafičara, kipara i arhitekata u posljednjih 50 godina.⁷¹ Na izložbi je pedeset arhitekata izložilo 115

⁶⁴ Rok za predaju radova bio je 30. rujna 1938. Ocjenjivački sud bio je u sljedećem sastavu: ing.arh. F. Gabric, redoviti prof. Tehničkoga fakulteta u Zagrebu; dr. B. Borčić, direktor Higijenskog zavoda u Zagrebu; ing. M. Jurković, predstojnik Gradskoga građevnog odjela u Zagrebu; ing. E. Steinmann, arhitekt Kraljevske banske uprave u Zagrebu; ing. D. Ivković, predsjednik Upravnog odbora Bolesničkoga fonda u Beogradu; arh. F. Smidinger, viši savjetnik Generalne direkcije Državnih željeznica u Beogradu, i ing. M. Smojver, predsjednik Upravnog odbora Bolesničkoga fonda u Zagrebu. Krajem listopada dodijeljene su tri nagrade i dva otkupa: S. Kliska (I. nagrada), T. Tepes (II.), Z. Vrkljan, Z. i S. Dumengjić, M. Kovacević (otkup) i grupa autora „Ozon” (otkup). [B]AZIC KLARIN, 2006: 70]

⁶⁵ Članovi ocjenjivačkoga suda: iz Odjela za tehničke radove – D. Peulić, šef arhitektonskog odsjeka, i njegov zamjenik E. Steinmann, tehnički nadzornik; iz Odjela za obrt, industriju i trgovinu – J. Seissel, ravnatelj Obrtne škole, i J. Jerić, šef odsjeka za turizam; iz Inženjerske komore – V. Potočnjak, ovlašten arhitekt, i zamjenik J. Denzler, sveučilišni docent; iz Tehničkog fakulteta – Z. Vrkljan, sveučilišni profesor, i zamjenik V. Jamnicki, sveučilišni docent; iz Društva inženjera i arhitekata – F. Bahovec, gradski viši inženjer, i zamjenik S. Novak, tehnički pristav; od hotelijerskih stručnjaka V. Horvat i zamjenik A. Urbanetz. Rezultati natječaja bili su: M. i R. Marasović (I. nagrada), V. Antolić (II.), Gottwald-Krazic (III.), Čota-Vitić, Tusek-Fröhlich, Turina-Tišina (otkupi), D. Ibler, L. Horvat (izvanredni otkupi). [ZM.h]

⁶⁶ Članovi ocjenjivačkoga suda: predsjednik – K. Tončić, inspektor Banske uprave Primorske banovine; A. Bradanović, direktor Trgovačke akademije u Splitu; I. Zemljak, građevni savjetnik Gradskoga poglavarstva; E. Steinmann, arhitekt Tehničkog odjeljenja Banske uprave; J. Kodl, ovlašten arhitekt iz Splita. Komisija nije dodijelila prvu nagradu, nego su podijeljene dvije druge, dvije treće i dvije četvrte nagrade: Z. Dumengjić i Z. Vrkljan (II.a), S. Dumengjić (II.b), S. Kliska i A. Ulrich (III.a), K. Rado (III.b), Lj. Manojlović (IV.a), B. Bon, M. Kragalić i H. Vichora (IV.b). [ZM.i]

⁶⁷ Razlozi smanjene građevinske djelatnosti bili su nepovjerenje privatnoga kapitala, porezna preopterećenja, takse, carine, gradska uvoznina, razne biljegovine, trošarine i dr. Sudionici ankete: od Saveza poduzetnika ing. Kolibaš, od Inženjerske komore ing. Fijember, od Udruženja graditelja Mokrovic, od Saveza majstora zidara F. Duven, od Saveza građevinskih poslovođa M. Kajba, od Znanstvene komore J. Kaučić, od Banske vlasti I. Rac (Odjel za narodno zdravlje), M. Milinković (Odjel za financije), J. Vivoda (Odjel za obrt i industriju), E. Steinmann (Odjel za tehničke radove), I. Viličić (Inspekcija rada) te razni predstavnici grada i stručnih udruženja. [*** 1939.b]

radova (projekte i fotografije) u prizemlju novoootvorenoga Doma.⁷² Steinmann je sudjelovao na izložbi i predstavljen je s četiri izvedenim djelima: gimnazijama u Križanićevoj i Kušlanovoj ulici, Ortopedskom klinikom na Šalati i spomenikom s fontanom u Crikvenici.⁷³

U srpnju 1941. godine poglavnik NDH Ante Pavelić donosi odluku da se Dom prenamijeni u svetište muslimanskih Hrvata.⁷⁴ Uređenje vanjskoga trga s vodoskokom ispred glavnog ulaza na sjeverozapadu i izgradnja triju minareta (visine 44 m) povjerena je arhitektu Stjepanu Planiću, a uređenje unutrašnjosti arhitektu Zvonimiru Pozgaju. Steinmann je nadzirao izvedbu radova pregradnje i prenamjene⁷⁵ te 1943. godine piše članak *Zagrebačka džamija*.⁷⁶ Autor podrobno opisuje unutrašnje uređenje cjelokupnoga okruglog prostora u muslimansko svetište. Tekst je popraćen nizom fotografija unutrašnjosti nove džamije.

68 Inženjerska komora iznijela je stajalište kako je u Zagrebu postalo pravilo da projekte građevina od opcega i kulturnoga značenja izrađuju isključivo činovnici javnih ustanova, po službenoj dužnosti, bez ikakve konkurencije i osobne odgovornosti. [EN, 1939.; *** 1939.c]

69 STEINMANN, 1943: 169-174

70 Osnovni je plan Doma napravio I. Mestrovic. Izrada tehničkih nacrti, elaborata, nadzor i obracun gradnje povjereni su Gradskom poglavarstvu. Odsjeku za općinske novogradnje u Zagrebu. Razrada arhitektonskih nacrti povjerena je H. Biliniću. Statičke račune konstrukcije izradili su i nadzirali izvedbu u ime građevnoga poduzeca N. Molnar, a u ime građevne uprave Z. Kavurić. Tehnički nadzor gradnje preuzeo je gradski građevni ured na čelu s I. Zemljakom. Gradnja je počela 1936. i trajala je dvije godine. [ZEMLJAK, 1939: 17-23]

71 Komisija zadužena za arhitekturu i izbor radova za izložbu – "Odbor za namještanje": E. Schön, I. Zemljak, V. Antolic, J. Denzler, M. Kauzlaric, Z. Strizic i B. Tusek.

72 Arhitekti čiji su radovi bili izloženi: Albini, Antolic, Badovinac, Bastl, Baylon, Bilinic, Bon, Budak, Cota, Denzler, Deutsch, Gomboš, Grakalic, Horvat, Ehrlih, Fischer, Freudenreich, Kalda, Kaliterna, Kauzlaric, Kovačević, Kovacic, Lubynski, Mursec, Neidhardt, Neumann, Ostrogovic, Picman, Pilar, Planic, Podhorsky, Potočnjak, Pozgaj, Seissel, Steinmann, Sunko, Sen, Sterk, Vancas, Vrbanic, Turina, Weismann, Zemljak. [***1939.a; d]

73 U knjizi je publicirana fotografija Steinmannove gimnazije u Kušlanovoj ulici u Zagrebu. Arhitekti čiji su radovi u knjizi: Albini, Bastl, Baylon, Bilinic, Bon, Denzler, Ehrlih, Fischer, Freudenreich, Kalda, Kaliterna, Kauzlaric, Kovačević, Kovacic, Mursec, Neidhardt, Neumann, Ostrogovic, Picman, Pilar, Podhorsky, Potočnjak, Seissel, Sunko, Sen, Sterk, Vancas, Vrbanic, Turina, Weismann, Zemljak. [***1938.]

74 Int.b

75 ZM.a

76 STEINMANN, 1943.a: 169-174

77 Int.d

78 STEINMANN, 1943.b: 369-375

79 Banska vlast odjela za tehničke radove održala je pogodbu za rušenje dotrajalih objekata banovine u Vranicanijevoj ulici br. 3, 5 i 7 u Zagrebu. U ožujku 1941. počelo je njihovo rušenje. [ZM.k]

80 Odbor: Z. Pavešić, odjelni predstojnik; E. Steinmann, tehnički nadzornik; Đ. Peulić, tehnički viši pristav od strane Banske vlasti; I. Zemljak, gradski građevni savjetnik; S. Hribar, gradski viši arhitekt i B. Bauer, gradski inženjer od strane Gradskega poglavarstva. [ZM.j]

81 BAUER, 1937.; ZM.l

Izrada sadrenih reljefa povjerena je nekolicini hrvatskih umjetnika, pod vodstvom kipara Joze Turkalja. Osnova uređenja perivoja povjerena je vrtnom arhitektu Gradskega poglavarstva Smiljanu Klaiću. Osiguranje, izvedba i nadzor radova u ratnim prilikama provelo je Glavno ravnateljstvo za javne radove i trajalo je dvije godine. Iako su radovi dovršeni tijekom travnja 1943. godine, džamija je svečano otvorena tek 19. kolovoza 1944. godine.⁷⁷

U drugome objavljenom članku 1943. godine, *Buduća izgradnja Griča*⁷⁸, Steinmann sentimentalno reagira na događaje s Gornjega grada. Na Strossmayerovu šetalistu porušene su dvije zgrade koje su bile sastavni dio južnoga grčkog bedema.⁷⁹ Zgrade su se nalazile između kule Lotrščak na istoku (Dverce 1) i zgrade Realke na zapadu, Strossmayerova šetalista na jugu i Vranicanijeve ulice na sjeveru. On u članku piše o povijesti Griča i dotadašnjim projektima gradnje. Još tijekom 1937./38. godine nastala je osnova o rušenju gore spomenutih zgrada na Gornjem gradu kako bi se na tom zemljištu gradila nova velika zgrada Banske uprave u kojoj bi se nalazila dva do tri odjeljenja, otprilike sa 100 uredskih prostorija. Banska uprava nije imala dovoljno prostorija, većina ureda nalazila se u privatnim zgradama Gornjega grada, za koje se placala najamnina. Novim projektom banovinski uredi smjestili bi se na jednome mjestu. Idejne skice i proračuni pokazali su kako je novogradnja jeftinija od uređenja postojećih objekata. U banovinskom proračunu već je bila osigurana novčana svota, ali do provedbe radova nije došlo. Tijekom 1941. godine nastaje niz anketa i prijedloga rješenja za gradnju uredske zgrade Banske vlasti u Zagrebu na Griču. Kako se radi o povijesnoj lokaciji od velike važnosti, za točno utvrđivanje građevnoga programa, arhitektonske obrade i nadzora nad izradom tehničkog elaborata bio je osnovan odbor stručnjaka Banske vlasti i Gradskega poglavarstva u Zagrebu nazvan „Odbor za nadzor građenja uredske zgrade Banske vlasti u Zagrebu”.⁸⁰ Za izradu idejnih skica pozvani su arhitekti Juraj Denzler, Mladen Kauzlaric, Marijan Haberle i Vladimir Potočnjak, ali nijedno rješenje nije bilo prihvaćeno. Odbor je pozvao arhitekta Potočnjaka da izradi nove idejne skice, ali u međuvremenu je osnovana nova država i izrada projekta je zaustavljena. Odjelni predstojnik, ing. Zvonimir Pavešić, ponovno je pokrenuo pitanje rekonstrukcije Griča. Trebalo je provesti postupak promjene Regulacionog plana i Uredbe o njegovu izvođenju jer su Uredbom o izvođenju Regulacionog i konzervatorskog plana za historijske dijelove grada bile određene zgrade ‘od historijske i umjetničke vrijednosti’.⁸¹ Rušenje zgrada bio je preduvjet za tehnički i urbanistički ispravnu realizaciju novogradnje, odnosno ponovnu

uspostavu istog objekta u sličnome stilu.⁸² Riječ je o povijesnoj jezgri Zagreba i autor je vrlo emotivan pa se pita: „...hoće li nam opet uništiti nešto našega kao svojedobno staru Katedralu, Bakacevu kulu i Dolac?” Steinmann naslućuje da će rješenje toga urbanističkog dijela Grica postati aktualno odmah nakon svršetka rata, ali ne sluti da će zemljište 60 godina poslije još uvijek biti prazno i neizgrađeno.

„Krnja silhueta staroga Grica čeka nastup novih vremena, da se uzpostavi sklad i ravnoteža. Ono što su Hradčani Pragu, Budim Budimpešti, to bi po naravi gornjogradskog brezuljka i po historijsko-urbanističkom razvoju trebalo da bude Grič Zagrebu, iako našem gradu nije bilo suđeno da pod grickim brdom teče plovna rieka i da vidiči na grad s drugih obala postanu narodni simboli u vizuelnom smislu.”⁸³

Svojim je publicističkim radom arhitekt Steinmann pokrio širok raspon stručnih interesa. U poslijeratnom stvaralačkom razdoblju, koje je trajalo od povratka 1946. iz Makedonije⁸⁴ do odlaska u mirovinu 1965. godine, on kontinuirano radi u Arhitektonsko-projektnom zavodu (APZ) „Plan”. Jedan od aktivnih sudionika moderne arhitekture u poslijeratnom razdoblju specijalizira industrijsku arhitekturu te projektira i realizira niz velikih industrijskih pogona.⁸⁵ Steinmannovo se ime u javnosti, dnevnoj i periodičnoj publicistici spominje sve manje, a sam rijetko objavljuje.

ZAKLJUČAK

CONCLUSION

Uz stručni rad, arhitekt Egon Steinmann bavio se i publicističkim radom. Tijekom života napisao je brojne stručne i novinske tekstove. Ovaj članak ponajprije donosi sustavno objedinjen i kronološki analiziran cjelokupni publicistički rad arhitekta, koji osim što daje podatke o njegovu vrlo aktivnom stručnom

djelovanju, ujedno je i vrijedno gradivo koje pridonosi tumačenju društvenoga, gospodarskoga i kulturnoga konteksta u kojem je arhitekt djelovao.

Svoje publicističko djelovanje započeo je u školskim danima i nastavio na studiju arhitekture u Zagrebu, kao i tijekom usavršavanja u Parizu. Autor boravi u Parizu u vrijeme održavanja izložbe dekorativnih umjetnosti i moderne industrije 1925. godine pa kao stipendist Ministarstva prosvjete izvještava o izložbi. Iako nije velik, njegov rani publicistički opus odlikuje se preciznom dokumentacijom društvenih zbivanja toga doba. Steinmannov tekst *Savremeni izraz arhitekture* iz 1926. godine jedan je od prvih domaćih prikaza suvremenih kretanja, a ujedno je, iako deklarativno, afirmativno prihvaćanje principa moderne arhitekture.

Tijekom 30-ih i 40-ih godina 20. stoljeća Steinmann se nastavlja baviti publicističkim radom. Za razliku od stručnoga rada i pretežno gradnje javnih zgrada, njegov je publicistički rad vrlo raznolik i pokriva širok raspon stručnih interesa. Pisao je članke opće, povijesne i urbanističke tematike te usko specijalizirane tehničke članke, koji su objavljeni u tadašnjim strukovnim časopisima. Od posebnoga su značenja opisi vlastitih realizacija u Zagrebu – srednje škole u Krizanićevoj ulici, gimnastičke dvorane u Kačićevoj ulici i pošte u Branimirovoj ulici. U radu je iznesen i kronološki prikaz poslova koji su pripadali u djelokrug poslova banovinskog inženjera, poput sudjelovanja u komisijama arhitektonskih natječaja i anketa, poslovi nadzora i izvedbe javnih zgrada te donošenje odluka i programa o gradnji.

Valorizacija i obrada publicističkoga rada arhitekta Egona Steinmanna pridonose sagledavanju njegove uloge u stvaranju moderne arhitekture u Zagrebu i Hrvatskoj između dva svjetska rata.

⁸² ZM.m

⁸³ STEINMANN, 1943.b: 374

⁸⁴ Kao projektant u birou „Probiro za Makedonija” projektirao je Sindikalni dom (hotel Orce Nikolov) u Ohridu i Filozofski fakultet / Ministarstvo unutarnjih poslova u Skopju (srušeno u potresu 1963. godine). [MURAJ, 2004: 172]

⁸⁵ Tvornicu uređaja za naftu i transport u Sesevskom Kraljevcu 1948., Palionicu i vagonске hale „Duro Đaković” u Slavonskom Brodu 1949.-50., Tvornicu stakla u Strazi 1954., Tvornicu ulja u Slovenskoj Bistrici 1960., Pivovaru u Otoccu 1961., Tvornicu ulja 1963., „Josip Kras” 1964., „Janko Gredelj” i Tvornicu računskih strojeva 1965. u Zagrebu. [MURAJ, 2004: 174]

TABL. I. OBJAVLJENI ČLANCI E. STEINMANNA, 1922.-1951.

TABLE I. PUBLISHED ARTICLES BY E. STEINMANN, 1922-1951

	Naslov članka	Izvor	Objava	
1.	<i>Amfiteatar u Solinu</i>	„Obzor”, 63 (78): 1, Zagreb	1922.	Rani publicistički radovi: studiranje i usavršavanje
2.	<i>Amfiteatar u Solinu</i>	„Obzor”, 63 (129): 1-2, Zagreb	1922.	
3.	<i>Izložba dekorativne industrijske umjetnosti u Parizu</i>	„Rijec”, 69: 3-4, Zagreb	1925.	
4.	<i>Salon des Independents u Parizu</i>	„Rijec”, 57: 3-4, Zagreb	1925.	
5.	<i>Na gradilištu internacionalne izložbe</i>	„Rijec”, 100: 3-4, Zagreb	1925.	
6.	<i>Savremeni izraz arhitekture</i>	„Naša epoha”, 1 (1): 5-8, Zagreb	1926.	
7.	<i>Naša industrijska umjetnost</i>	„Naša epoha”, 1 (3): 65-68, Zagreb	1926.	
8.	<i>Nova zgrada srednjih skola u Zagrebu</i>	„Građevinski vjesnik”, 1 (8): 117-121, Zagreb	1932.	Publicistički radovi 30-ih i 40-ih godina 20. stoljeća
9.	<i>O savremenoj školskoj sobi</i>	„Građevinski vjesnik”, 2 (3): 33-37, Zagreb	1933.	
10.	<i>Nova srednja skola u Zagrebu</i>	„Arhitektura – sole”, 2 (12): 199-200, Ljubljana	1933.	
11.	<i>Novogradnja gimnastičke dvorane i Sokolane u Zagrebu</i>	„Tehnicki list”, 16 (1-2): 2-4, Zagreb	1934.	
12.	<i>Zaštita stanovništva – u suradnji s ing. A. Percom</i>	Popularna brošura Z.S. IV Tisak zaklade Narodnih novina, Zagreb	1935.	
13.	<i>Tehnička zaštita građevina od napada iz zraka</i>	„Građevinski vjesnik”, 5 (1): 10-12, Zagreb	1936.	
14.	<i>Skloništa za obranu od napada iz zraka</i>	„Građevinski vjesnik”, 5 (3): 35-39, Zagreb	1936.	
15.	<i>O dilatacionim reskama u zgradarstvu</i>	„Građevinski vjesnik”, 7 (7): 101-103, Zagreb	1938.	
16.	<i>Sklonište za obranu od napadaja iz zraka</i>	„Voda-plin-svjetlo”, 4 (10): 534-558, Zagreb	1938.	
17.	<i>Natjecaj za idejni projekt bolnice Bolesnickog fonda za drž. saobraćajno osoblje u Zagrebu</i>	„Voda-plin-svjetlo”, 4 (11): 561-572, Zagreb	1938.	
18.	<i>Srednja skola u Zagrebu</i>	„Tehnicki list”, specijalni broj Kluba arhitekata, 21 (11-12): 147, Zagreb	1938.	
19.	<i>Nova bolnica u Susaku</i>	„Voda-plin-svjetlo”, 5 (5): 233-241, Zagreb	1939.	
20.	<i>Izgradnja gradova i pokrajina sa stanovišta tehničke obrane od napada iz zraka</i>	„Građevinski vjesnik”, 8 (3): 33-37, Zagreb	1939.	
21.	<i>Novogradnja kolodvorske poste u Zagrebu</i>	„Inženjer”, posebni otisak iz lista, 1 (7-8): 65-68, Zagreb	1940.	
22.	<i>Urbanistički problem kolodvorsko-postanskog kompleksa u Zagrebu</i>	„Tehnicki vjesnik”, 58 (1-6): 5-8, Zagreb	1941.	
23.	<i>O toplinskoj tehnici u našem graditeljstvu</i>	„Građevinski vjesnik”, 10 (2): 13-15, Zagreb	1941.	
24.	<i>Nalaz temelja stare turske tvrđave u Petrinji</i>	„Tehnicki vjesnik”, 59 (4-6): 103-106, Zagreb	1942.	
25.	<i>Zagrebacka dzamija</i>	„Tehnicki vjesnik”, 60 (5-6): 169-174, Zagreb	1943.	
26.	<i>Buduća izgradnja Griča</i>	„Tehnicki vjesnik”, 60 (11-12): 369-375, Zagreb	1943.	
27.	<i>Centralna mašinska radionica u Sesevskom Kraljevcu</i>	„Urbanizam i arhitektura”, 5 (9-12): 66-67, Zagreb	1951.	

LITERATURA

BIBLIOGRAPHY

1. BARIŠIĆ, Z. (2002.), *Zgrade za obrazovanje u opusu arhitekta Zvonimira Vrkljana*, magistarski rad, Arhitektonski fakultet, Zagreb
2. BAUER, B. (1937.), *Popis zgrada od historijskog i umjetničkog značaja u gradu Zagrebu*, rujan, Zagreb
3. BJAŽIĆ KLARIN, T. (2006.), *Natjecaj za Željezničarsku bolnicu u Zagrebu – jedna međuratna afera*, „Prostor”, 14 (1 / 31/): 64-75, Zagreb
4. BUCIN, R. (2001.), *Prilog poznavanju institucija: zakonski okvir rada velikih župa NDH*, „Arhivski vjesnik”, 44: 209-225, Zagreb
5. EN (1939.), *Stvaralacki rad arhitekata*, „Novosti”, 33 (15), 15.1., Zagreb
6. GALJER, J. (2009.), *Expo 58 i jugoslavenski paviljon Vjenceslava Richtera*, Horetzky, Zagreb
7. MURAJ, I. (2004.), *Arhitektura moderne u djelu Egona Steinmanna*, magistarski rad, Arhitektonski fakultet, Zagreb
8. STEINMANN, E. (1922.a.), *Amfiteatar u Solinu*, „Obzor”, 63 (78): 1, 22.3., Zagreb
9. STEINMANN, E. (1922.b.), *Amfiteatar u Solinu*, „Obzor”, 63 (129): 1-2, 14.5., Zagreb
10. STEINMANN, E. (1925.a.), *Izložba dekorativne industrijske umjetnosti u Parizu*, „Riječ”, 69: 3-4, Zagreb
11. STEINMANN, E. (1925.b.), *Salon des Independents u Parizu*, „Riječ”, 57: 3-4, Zagreb
12. STEINMANN, E. (1925.c.), *Na gradilištu internacionalne izložbe*, „Riječ”, 100: 3-4, Zagreb
13. STEINMANN, E. (1926.a.), *Savremeni izraz arhitekture*, „Naša epoha”, 1 (1): 5-8, 1.4., Zagreb
14. STEINMANN, E. (1926.b.), *Naša industrijska umjetnost*, „Naša epoha”, 1 (3): 65-68, 1.5., Zagreb
15. STEINMANN, E. (1932.), *Nova zgrada srednjih škola u Zagrebu*, „Građevinski vjesnik”, 1 (8): 117-121, prosinac, Zagreb
16. STEINMANN, E. (1933.a.), *O savremenoj školskoj sobi*, „Građevinski vjesnik”, 2 (3): 33-37, prosinac, Zagreb
17. STEINMANN, E. (1933.b.), *Nova srednja škola u Zagrebu*, „Arhitektura – šole, Revija za građevinsku, likovnu i primenjenu umjetnost”, 3 (12): 199-200, Ljubljana
18. STEINMANN, E. (1934.), *Novogradnja gimnastičke dvorane i Sokolane*, „Tehnički list”, 16 (1-2): 2-4, Zagreb
19. STEINMANN, E.; PERC, A. (1935.), *Zaštita stanovništva IV: Građevinsko-tehnička zaštita od napada iz zraka – izgradnja skloništa*, zaklada tiskare Narodnih novina, Zagreb
20. STEINMANN, E. (1936.a.), *Tehnička zaštita građevina od napada iz zraka*, „Građevinski vjesnik”, 5 (1): 10-12, Zagreb
21. STEINMANN, E. (1936.b.), *Sklonista za obranu od napada iz zraka*, „Građevinski vjesnik”, 5 (3): 35-39, Zagreb
22. STEINMANN, E. (1938.a.), *O dilatacionim reškama u zgradarstvu*, „Građevinski vjesnik”, 7 (7): 101-103, Zagreb
23. STEINMANN, E. (1938.b.), *Srednja škola u Zagrebu*, „Tehnički list”, 21 (11-12): 147, Zagreb
24. STEINMANN, E. (1939.), *Izgradnja gradova i pokrajina sa stanovišta tehnicke obrane od napada iz zraka*, „Građevinski vjesnik”, 8 (3): 33-37, Zagreb
25. STEINMANN, E. (1940.), *Novogradnja kolodvorske pošte u Zagrebu*, „Inženjer”, 1 (7-8): 65-68, listopad 1940., Zagreb
26. STEINMANN, E. (1941.a.), *Urbanistički problem kolodvorsko-poštanskog kompleksa u Zagrebu*, „Tehnički vjesnik”, 58 (1-6): 5-8, Zagreb
27. STEINMANN, E. (1941.b.), *O toplinskoj tehnici u našem graditeljstvu*, „Građevinski vjesnik”, 10 (2): 13-15, Zagreb
28. STEINMANN, E. (1942.), *Nalaz temelja stare turske tvrđave u Petrinji*, „Tehnički vjesnik”, 59 (4-6): 103-106, Zagreb
29. STEINMANN, E. (1943.a.), *Zagrebacka džamija*, „Tehnički vjesnik”, 60 (5-6): 169-174, Zagreb
30. STEINMANN, E. (1943.b.), *Buduća izgradnja Grica*, „Tehnički vjesnik”, 60 (11-12): 369-375, Zagreb
31. VRKLJAN, Z. (1995.), *Sjećanja, 75. obljetnica tehničkih fakulteta*, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb
32. ZEMLJAK, I. (1939.), *Dom likovnih umjetnosti u Zagrebu*, „Građevinski vjesnik”, 8 (2): 17-23, Zagreb
33. *** (1918.a.), *Paul Verlaine*, „Iskra”, 2 (2), listopad, Zagreb
34. *** (1918.b.), *Polaris; Mir*, „Iskra”, 2 (3), studeni, Zagreb
35. *** (1918.c.), *Ljubav*, „Iskra”, 2 (4), prosinac, Zagreb
36. *** (1919.), *Genij; Ljepota*, „Iskra”, 3 (5-6), veljača, Zagreb
37. *** (1922.), *Rimski amfiteatar u Solinu (Neka se čuje i drugo zvoono)*, „Obzor”, 63 (119), 4.5., Zagreb
38. *** (1925.a.), *Izložba dekorativne umjetnosti u Parizu*, „Novosti”, 60, 1.3., Zagreb
39. *** (1925.b.), *Nasa brasura na pariskoj izložbi*, „Politika”, 22 (6094): 6, 11.4., Beograd
40. *** (1935.), *Izgrađena je monumentalna palaca javne burze rada u Zagrebu*, „Novosti”, 12.9., Zagreb
41. *** (1938.), *Pola vijeka hrvatske umjetnosti (18. 12. 1938.-31.1.1939.)*: katalog izložbe / (spomen-knjigu uredili: KRIZMAN, T.; ŠREPEL, I.; TADIJANOVIC, D.; Hrvatsko društvo umjetnosti o šezdesetoj godišnjici svoga opstanka), Izložba Pola vijeka hrvatske umjetnosti, Dom likovnih umjetnosti kralja Petra I velikog oslobodioca u Zagrebu, Zagreb
42. *** (1939.a.), *Arhitektura na izložbi „Pola veka hrvatske umjetnosti u Zagrebu”*, „Politika”, 7.1., Beograd
43. *** (1939.b.), *Uzroci zastoja građevne djelatnosti pred anketom u Radničkoj komori*, „Novosti”, 26, 20.1., Zagreb
44. *** (1939.c.), *Inžinjerska komora stoji na gladištu da treba raspisivati javne natjecaje za javne građevine*, „Večer”, 20.1., Zagreb
45. *** (1939.d.), *Pola vijeka hrvatske umjetnosti, Radovi kipara i arhitekata*, „Novosti”, 13.9., Zagreb
46. *** (2000.), *Sveučilište u Zagrebu – Arhitektonski fakultet 1919./1920.-1999./2000. – osamdeset godina izobrazbe arhitekata u Hrvatskoj*, [ur. OBAD ŠCITAROCI, M.], Arhitektonski fakultet, Zagreb
47. *** (2011.) *Art deco i umjetnost u Hrvatskoj između dva rata: Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb (26.1.-30.4.2011.)*: katalog izložbe (autor tekstova ZMEGAC, V. i dr.; odgovorni urednik kataloga GAŠPAROVIĆ, M.), Izložba Art deco i umjetnost u Hrvatskoj između dva rata, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb

IZVORI

SOURCES

DOKUMENTACIJSKI IZVORI

DOCUMENT SOURCES

Zbirka Muraj [ZM]:

- ZM.a – Životopis E. Steinmanna, 16.11.1945.
 ZM.b – Svjedodžba zrelosti E. Steinmanna, Kraljevska II. realna gimnazija, 3.7.1920., Zagreb
 ZM.c – Diploma E. Steinmanna, Kraljevska tehnička visoka škola, 25.7.1924., Zagreb
 ZM.d – Dopis Ministarstva prosvjete Kraljevine SHS Rektoratu Tehničke visoke škole, 28.10.1924.
 ZM.e – Potvrda E. Steinmanna o pohađanju Academie de la Grande Chaumiere, 28.3.1925., Pariz
 ZM.f – Pismo E. Steinmanna, 2.2.1925., Pariz
 ZM.g – Pismo E. Steinmanna, 27.6.1925., Pariz
 ZM.h – Popis radova E. Steinmanna, Natjecaj za izradu idejnih skica hotela Plitvice na Plitvičkim jezerima, 1939.
 ZM.i – Popis radova E. Steinmanna, Natjecaj za idejne skice za zgradu Drž. trg. akademije u Splitu, 1939.
 ZM.j – Izrada tehničkog elaborata za Grič – novogradnja zgrade za urede Banske vlasti, Banska vlast Banovine Hrvatske, Odjel za tehničke radove, dopis, 7.1.1941., Zagreb
 ZM.k – Odobrenje pogodbe – rušenje ban. objekata u Vranicanijevoj ulici, Banska vlast Banovine Hrvatske, Odjel za tehničke radove, dopis, 17.3.1941., Zagreb
 ZM.l – Gradnja zgrade za urede Banske vlasti u Vranicanijevoj ulici, Gradsko poglavarstvo u Zagrebu, dopis, 30.11.1940., Zagreb
 ZM.m – Odbor za nadzor građenja ureda Banske vlasti u Zagrebu, dopis, 29.1.1941., Zagreb

INTERNETSKI IZVORI [INT.]

INTERNET SOURCES

- Int.a – <http://www.muoj.hr/aktualno/izložbe/art-d%C3%A9co-i-umjetnost-u-hrvatskoj-između-dva-rata,1.html> /28.8.2014./
 Int.b – <http://www.hdlu.hr/mestrovic-paviljon/povijest-zgrade/> /28.8.2014./
 Int.c – <http://kgalovic.blogspot.com/2013/07/arhitekt-milovan-kovacevic.html> /28.8.2014./
 Int.d – <http://kgalovic.blogspot.com/2012/03/arhitektura-u-nezavisnoj-drzavi.html> /28.8.2014./
 Int.e – <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=5103/30.3.2015./>

IZVOR ILLUSTRACIJA I TABLICE

ILLUSTRATION AND TABLE SOURCE

Autorica

SAŽETAK

SUMMARY

THE PUBLISHED WORKS OF THE ARCHITECT EGON STEINMANN (1922-1951)

Egon Steinmann's architectural work is mostly known for his public buildings built in Zagreb in the 1930s and 1940s. However, his body of work also comprises a series of articles focused on current topics which were published in professional journals and daily newspapers.

He started to write during his studies in Zagreb and his professional training in Paris where he went in 1925. He was the author of the front page of the brochure on the arts and crafts in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes published on the occasion of the 1925 International exhibition of decorative art and modern industry (*Exposition Internationale des Arts Décoratifs et Industriels Modernes*) in Paris. As a scholarship holder of the Ministry of Education, he wrote a review of the exposition and five articles of which three were published in the newspaper "Riječ" ("Word") in 1925 and two in the journal "Nasa epoha" ("Our Epoch") in 1926. Steinmann's early published works were actually an accurate analysis and outstanding record of the modern trends of the period. His article entitled "Contemporary expression of architecture" from 1926 was one of the first home reviews of contemporary trends as well as a positive evaluation and comprehension of modern architectural principles. Upon his return to Zagreb, he was employed in the civil service where he worked until the end of World War II. Besides his practical work in architecture, he continued to write during the 1930s and the 1940s and published texts covering a wide range of topics. He wrote about his own realizations but also about some general and historical topics including highly specialized technical texts published in professional journals.

In the early 1930s he mostly wrote about his own realizations. Those articles were mainly published in the leading architectural home journals of the period and focused on the following projects: the school in Krizanićeva street (1930), the gym of the Teacher Training College and "Sokolana" in Kaciceva street (1933), the school in Kušlanova street (1934) and Post-office II in Branimirova street (1939). The topics that the author himself considered relevant for his own projects were thoroughly

described and published in professional journals. In his texts he described all the difficulties that he encountered during construction as well as the knowledge, skills and experiences he gained on these occasions. The analysis of each building was primarily focused on fundamental architectural and urban values: function, form, structure, relationship to a particular site, space organization, equipment etc. The author did not concentrate merely on the description of buildings: instead he took into consideration the wider context as well as some European examples. In many of his projects and realizations, he felt the need to write. During 11 years (from 1932 to 1943) he wrote 18 articles.

In the second half of the 1930s Steinmann set out to write on highly specialized technical topics. In 1935 he published a popular brochure called "Protection of Population IV: Physical protection from air attacks – building shelters" written in collaboration with the engineer A. Perc. In 1936 he published two more articles on the same topics: "Technical air raid protection" and "Air raid shelter protection". Three years later, in 1939 he published one more article with a similar topic entitled "Building up cities and regions from the perspective of technical air raid protection". In July 1938 he wrote an article "On the expansion joints in building construction" published in "Građevinski vjesnik" ("Construction Gazette") in which he described his own experience in building the school in Kušlanova street in Zagreb.

In order to gain a profound insight into Steinmann's work, this paper chronologically presents his surveillance activities in public building construction as well as his participation in competition juries and surveys which was normally within an engineer's sphere of activities in the period. As an architect employed in the Technical department of the Royal Administration of Savska Banovina in Zagreb, Steinmann surveyed the construction of several hospitals and other public buildings built all over Savska banovina region – the Surgical ward of the hospital in Nova Gradiška (Z. Neumann, 1929), Banovina hospital in Susak (S. Kliska, 1931), hospitals in Slavonska Pozega (S. Kliska, 1931) and Public Employment Office in Zagreb (D. Krečić, J. Korka,

D. Kiverov, V. Šterk, 1935). As an engineer he was a member of the commissions in charge of the site, construction and programs of public buildings (Faculty of Veterinary Medicine in Heinzelova street (Z. Vrkljan, 1937) and Technical Faculty in Kaciceva st. (M. Kovacević and E. Schön, 1937) in Zagreb. He was often a member of the architectural competition juries for the conceptual design: the hospital of the Patients' Fund for the State Traffic Personnel in Rebro, Zagreb (1938), Plitvice hotel on Plitvice lakes and Trading Academy in Split (1939).

The architects between the two World Wars were interested in what was then a new field in construction – the so-called building physics in architecture. In February 1941 Steinmann's article "On thermal technique in our building practice" was published in "Construction Gazette". In one of his texts from 1942 he wrote about Petrinja and the construction of the public centre Gora there which he designed a year before. During World War II he returned to writing. He was particularly fond of Zagreb architecture as a result of his participation in a range of discussions and surveys related to the design and development of the city. In 1943 he published two articles: "Zagreb mosque" and "Future development of Grič" in "Tehnički vjesnik" ("Engineering Gazette") issued by the Croatian Association of Engineers. Both articles dealt with the current events in Zagreb city.

After World War II he worked in the architectural practice "Plan" until his retirement in 1965. In that period he designed about ten big industrial facilities in Croatia. In the post-war period Steinmann's publishing activities gradually diminished.

His own writings covered a wide range of professional topics. The evaluation of Steinmann's published works contributes to a proper understanding and assessment of his role in the modern architecture of Zagreb and Croatia between the two World Wars. This article is primarily focused on a systematic and chronological analysis of Steinmann's written works which provide information about his professional activities and leads to a proper understanding of the social, economic and cultural context of the period.

IVA MURAJ

BIOGRAFIJA

BIOGRAPHY

Doc. dr.sc. **IVA MURAJ**, dipl.ing.arh., diplomirala je na Arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 1996., gdje je i zaposlena od 2000. godine kao znanstvena novakinja i asistentica na Katedri za arhitektonske konstrukcije i zgradarstvo. Odslušala je posljediplomski znanstveni studij „Gradi- teljsko naslijeđe“, obranila magistarski rad „Arhitek- tura moderne u djelu Egon Steinmanna“ 2004. te doktorsku disertaciju „Povijesne zgrade u suvre- menim uvjetima korištenja. Analiza na odabranim djelima Egon Steinmanna“ 2009. godine.

IVA MURAJ, Dipl.Eng.Arch., Ph.D., Assistant Profes- sor, graduated from the Faculty of Architecture of the University of Zagreb in 1996 where she began her career in 2000 as a junior researcher and assis- tant in the Department of Architectural Structures and Building Construction. In 2004 she received her M.Sc. degree with her thesis on "Modern Architec- ture in the Work of Egon Steinmann" and her Ph.D. in 2009 with her dissertation entitled "Historical Buildings in Contemporary Usage: Analysis Based on Chosen Buildings of Egon Steinmann".

